

Vergaderjaar 2004–2005

21 501-34

Raad voor Onderwijs, Jeugdzaken en Cultuur

29 800 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2005

Nr. 55 herdruk¹

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 9 augustus 2005

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap² heeft op 22 juni 2005 overleg gevoerd met staatssecretaris Rutte van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over:

- **Het advies van de Onderwijsraad «Europa: Europese invloeden in Nederland»;**
- **De beleidsreactie brieven van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 14 juni 2004 resp. 1 februari 2005 (brief nr. OCW0400638 en 21 501-34, nr. 44);**
- **De Internationaliseringsbrief; brief van staatssecretaris Rutte van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 15 november 2004 (29 800-VIII, nr. 72);**
- **Het arrest van het Europese Hof van Justitie d.d. 15 maart 2005 inzake Dany Bidar (C-209/03);**
- **De antwoorden d.d. 7 april 2005 op vragen van het lid Van Dam over het Arrest van het Europese Hof van Justitie d.d. 15 maart 2005 inzake Dany Bidar (C-209/03) (Aanh.H.II, '04-'05, nrs. 1387 en 1619);**
- **Vergroting transparantie internationaal beroepsonderwijs; brief van staatssecretaris Rutte van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 1 maart 2005 (21 501-34, nr. 46);**
- **De antwoorden d.d. 7 april 2005 op vragen van het lid Visser over het Arrest van het Europese Hof van Justitie d.d. 15 maart 2005 met betrekking tot het recht op studiefinanciering voor studenten binnen de EU (Aanhangsel der handelingen II, vergaderjaar 2004–2005, nr. 1620);**
- **De brief van de minister en de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 9 mei 2005 inzake de beleidsregel IB-Groep omtrent arrest-Bidar;**
- **De aanbeveling van de Europese Commissie inzake de gedragscode voor werving van onderzoekers «Commission Recommendation on the European Charter for Researches and on a Code of Conduct for the Recruitment of Researches»;**
- **De fiche 2 d.d. 15 maart 2005, datum binnenkomst Tweede Kamer: 3 mei 2005 (22 112, nr. 376, p. 3–6).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

¹ I.v.m. enkele tekstuele wijzigingen.

² Samenstelling:

Leden: Van de Camp (CDA), Cornielje (VVD), voorzitter, Lambrechts (D66), Hamer (PvdA), Van Bommel (SP), Mosterd (CDA), Blok (VVD), Balemans (VVD), Slob (ChristenUnie), Vergeer (SP), Tichelaar (PvdA), Joldersma (CDA), Jan de Vries (CDA), Van Vroonhoven-Kok (CDA), Aasted Madsen-van Stiphout (CDA), Eski (CDA), Smeets (PvdA), ondervoorzitter, Eijssink (PvdA), Leerdam (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Kraneveldt (LPF), Hermans (LPF), Van Dam (PvdA), Visser (VVD), Azough (Groen-Links), Roefs (PvdA) en Jungbluth (Groen-Links).

Plv. leden: Ferrier (CDA), Rijpstra (VVD), Bakker (D66), Bussemaker (PvdA), Brinkel (CDA), Hirsi Ali (VVD), Örgü (VVD), Van der Vlies (SGP), Kant (SP), Dijkema (PvdA), Hessels (CDA), Sterk (CDA), Atsma (CDA), Van Bochove (CDA), Van Hijum (CDA), Verbeet (PvdA), Arib (PvdA), Stuurman (PvdA), De Krom (VVD), Varela (LPF), Nawijn (LPF), Adelmund (PvdA), Nijs (VVD), Halsema (Groen-Links), Kalsbeek (PvdA) en Vendrik (Groen-Links).

Vragen en opmerkingen uit de commissie

Mevrouw **Joldersma** (CDA) vraagt hoe de sociale dimensie ter voorkoming van tweedeling in het internationaliseringsbeleid van Nederland tussen ontwikkelingsstudenten en excellente studenten is verdisconteerd en waarom de budgetten versnipperd worden, waardoor de concurrentie wordt bemoeilijkt, zoals de NUFFIC stelt.

In de gedragscode moet ook iets komen te staan over de manier waarop instellingen intern hun internationaliseringsbeleid op orde brengen in plaats van alleen maar over de manier waarop zij studenten uit het buitenland kunnen werven en zich kunnen presenteren? Internationalisering van in het Engels en Engelse instellingen begint met praktische zaken als het laten vertalen van het examenreglement bewegwijzering. Veel instellingen hebben dat niet op orde. De Landbouwwuniversiteit Wageningen kan als voorbeeld worden genomen van hoe het moet. Die heeft internationalisering daadwerkelijk in het onderwijsbeleid ingebed en werkt samen met kennisinstellingen in het buitenland. Bovendien laat zij niet alleen veel studenten, maar ook docenten uit het buitenland toe. Waarom heeft de staatssecretaris over die laatste groep nauwelijks iets geschreven in zijn brief? Vindt hij ook dat instellingen niet meer buitenlandse studenten mogen werven om het gebrek aan inschrijvingen van studenten uit Nederland te compenseren en zichzelf staande te houden? Is hij het ermee eens dat de afgifte van verblijfsvergunningen aan buitenlandse studenten moet worden bespoedigd? Wat bespreekt de commissie die zich over de titulatuur buigt precies?

Het is goed dat instellingen naar eigen inzicht de kennisbeurzen en het HSP kunnen inzetten. Denkt de staatssecretaris eraan dat de kennisbeurzen kunnen worden gekoppeld aan het profileringsbudget dat de instellingen krijgen? Zou hij de NUFFIC in de toekomst bij de toekenning van de kennisbeurzen geen grotere rol laten spelen in plaats van een evaluatiecommissie zich hierover te laten buigen?

Een klein budget wordt uitgetrokken voor de zogenoemde centres of excellence. Het is onduidelijk wat dat voor extra zijn. Worden die aangewezen op de manier waarop ook de zogenoemde maatschappelijke topinstituten zijn aangewezen? Dat heeft nogal discussie opgeroepen. Is het de bedoeling dat die centers tijdelijk bestaan of voor lange tijd?

Het is goed dat op Europees niveau de transparantie in het hoger onderwijs wordt verbeterd door middel van vergelijkbare kwalificaties, internationalisering van kwaliteitssystemen, Europese titologie en de accreditatie van onderwijsinstellingen. Bestaat het risico dat Europa een dwangbuis voor Nederland wordt of sluit wat op Europees vlak gebeurt, goed aan bij de ambities van Nederland?

Waarom worden er nog experimenten gedaan met de «associate degree» uit Nederland, terwijl die goed lijkt te passen in het metakwalificatiekader? Moet Nederland niet méér aansluiten bij de Europese ontwikkelingen in plaats van zijn wetenschappelijke master van slechts 60 Europese studiepunten te handhaven, terwijl Europa het heeft over 90 tot 120 Europese studiepunten?

De instellingsaccreditatie lijkt steeds belangrijker te worden. Er wordt dan ook nagegaan in hoeverre de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) aansluit bij de internationale ontwikkelingen. Is de staatssecretaris ook van mening dat er een duidelijk verband bestaat tussen de instellingsaccreditatie en de graden die mogen worden afgegeven? Vindt hij ook dat de internationale ranking waarover een motie is ingediend, niet door de overheid mag worden opgesteld?

De proefschriften die tot nu toe in Nederland zijn geschreven, voldoen aan de wetenschappelijke criteria. Er is nu al een groot verschil tussen proefschriften, geschreven door mensen die op de universiteit zijn blijven werken, de binnenpromoties en mensen die daarbuiten werken ten tijde van het schrijven van hun proefschrift, de zogenaamde buitenpromoties.

Houdt de staatssecretaris hier rekening mee bij zijn voorstel voor praktijk-promoties?

In het studiefinancieringsstelsel is duidelijk onderscheid gemaakt tussen het lenen van collegegeld en het krijgen van geld voor levensonderhoud. Toch komen dankzij arresten van het Europees Hof bepaalde buitenlandse studenten alsnog in aanmerking voor een vergoeding van de kosten van het levensonderhoud. Wat betekent dit voor Nederland en voor de meeneembaarheid van de studiefinanciering naar het buitenland? Moet in de discussie over de studiefinanciering niet de vraag worden betrokken hoe het collegegeld dat Europese studenten in Nederland gaan lenen, kan worden teruggevorderd?

De heer **Visser** (VVD) constateert dat de bewindslieden van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zich tot doel hebben gesteld dat Nederland het gemiddelde percentage buitenlandse studenten in de Europese lidstaten haalt, maar vraagt zich af om welke reden. Is het een doel op zichzelf? Maakt het nog uit welke studenten in Nederland komen studeren en welke studierichtingen zij kiezen? Is het geen goed idee om als publiek doel van de bekostiging van buitenlandse studenten te laten gelden dat die een toegevoegde waarde moet hebben? Dan kan de bekostiging bijvoorbeeld worden verstrekt op voorwaarde dat de komst van deze of gene buitenlandse student het onderwijs en onderzoek stimuleert, zorgt voor de verbetering van betrekkingen met hun land van herkomst of past in het kader van ontwikkelingssamenwerking. Instellingen in havensteden als Rotterdam en Vlissingen zouden dan in het kader van de internationalisering buitenlandse studenten uit havensteden voor de studierichtingen logistiek en economie kunnen aantrekken met het oog op de handelsbetrekkingen met die havensteden.

Waarom hanteert de staatssecretaris in zijn brief polderterminologie à la «de middelen dienen evenwichtig te worden verdeeld» en «er moet in samenspraak worden besloten over uitwerking, evaluatie en vormgeving van het nieuwe systeem», terwijl in het internationaliseringsdebat vooral de woorden «koers» op «kwaliteit» worden gebedzigt? Vindt hij niet dat er gewoon keuzes moeten worden gemaakt omdat talent nou eenmaal niet eerlijk is verdeeld? Beseft hij niet dat strategische allianties niet ontstaan uit overleg? Vreest hij ook niet dat «internationalisering» een inhoudsloos containerbegrip dreigt te worden, net als «kenniseconomie»? En komt het geld wel op de juiste plaats en bij de juiste mensen terecht als de fondsen in het HSP worden samengevoegd?

Het voor kennisbeurzen beschikbare geldbedrag stemt overeen met wat is besteed aan de bekostiging van EER-studenten. Wordt het bedrag van € 20 mln. dat vorig jaar kon worden bezuinigd, nu voor het HSP of voor het systeem waarnaar wordt verwezen in het Bergen communiqué uitgetrokken?

Hoe kan het dat het Europees Hof uitspraak heeft gedaan over iets dat tot de bevoegdheid van de nationale overheden van de lidstaten behoort, namelijk onderwijs en studiefinanciering? Op Europees niveau is er toch geen wetgevende macht op dit terrein, die kan reageren op uitspraken van de rechtsprekende macht, zoals de trias politica wil? Waarom heeft het kabinet niet anders op het arrest-Bidar gereageerd? Wat vindt het kabinet van de trend dat het Europese Hof politieke uitspraken doet? Hoe denkt het over de recente jurisprudentie over artikel 18 van het EG-verdrag, waardoor de werking van het vrije verkeer van personen, diensten en goederen zich ook uitstrekt tot economisch niet-actieven? Kan het kabinet hier een notitie over schrijven? Wat zijn de kosten die Nederland moet maken ten gevolge van dit arrest? Kan hier dit keer een reële schatting van worden gemaakt?

De accreditatieorganisaties in verschillende landen van Europa gaan nauwer samenwerken. Krijgen de visiterende en beoordelende instellingen (VBI's) hierdoor toegang tot de accreditatie in de andere lidstaten?

Krijgen die andere lidstaten toegang tot de NVAO? Zo ja, dan kunnen HBO's en universiteiten diverse accreditaties krijgen zonder daarvoor steeds afzonderlijke trajecten te moeten starten. Een dergelijke ontwikkeling zou passen bij de internationalisering en is beter dan ervan uitgaan dat onderwijsland een afgeschermd wereldje is binnen de EU. Waarom zou dit strijdig zijn met het subsidiariteitsbeginsel?

Internationalisering is meer dan een beurzenprogramma en een bachelor-masterstructuur. In het kader daarvan moeten goede punten uit andere onderwijssystemen worden overgenomen, nieuwe onderwijsverbanden ontstaan en keuzes worden gemaakt. Internationale concurrentie begint niet op de eerste werkdag van een pas afgestudeerde, maar zodra de kandidaat op internet de onderwijsinstelling van zijn gading zoekt.

De heer **Van Dam** (PvdA) constateert dat Nederland binnen Europa voorop loopt bij de uitvoering van de Bologna-afspraken, waardoor Nederland aan studenten uit de Europese landen meer te bieden heeft dan die landen aan studenten uit Nederland en Nederland ook op dit terrein de grootste nettobetaler aan de EU is.

Behalve een vergelijkbare onderwijsstructuur is ook een vergelijkbare kwalificatie nodig in de EU. Vindt de staatssecretaris niet dat juist Europese afspraken over een duidelijk kwalificatiesysteem moeten leiden tot differentiatie in het soort opleidingen? Waarom wil hij per se dat de Nederlandse binaire structuur terugkomt?

Als je wilt dat studenten daadwerkelijk kiezen uit het internationale onderwijsaanbod, moet je ze financieel ondersteunen. Hierbij verdient het de voorkeur dat studenten deels geld lenen en deels geld krijgen in de vorm van een persoonlijk studietoegod, dat zij naar believen kunnen inzetten. Waarom is de staatssecretaris bang voor het meeneembaar maken van de studiefinanciering? Studenten uit andere Europese lidstaten zullen door het arrest-Bidar heus niet en masse studiefinanciering in Nederland aanvragen, want er staat in dat een student een duidelijke binding moet hebben met een lidstaat. Bovendien kan het deel in het HSP waardoor studenten uit Nederland elders kunnen studeren, aan goede buitenlandse studenten worden toegekend als de studiefinanciering meeneembaar wordt gemaakt. Dat deel in het HSP dient dan namelijk geen doel meer. Klopt de opmerking van de NUFFIC dat er weer 17% wordt bezuinigd op beursprogramma's en dus op de kenniseconomie?

Waarom wordt het Innovatieplatform niet betrokken bij de opstelling van het beoordelingskader voor de centres of excellence? Waarom is daar zo weinig geld voor uitgetrokken?

Waarom wordt er niet volgens de bestaande verdeelregels geld toegevoegd aan de lumpsum voor universiteiten en hogescholen in plaats van kennisbeurzen volgens een nieuwe verdeelsystematiek toe te kennen? Het HSP bestaat toch ook al?

Waarom gebruikt de staatssecretaris € 5 mln. van het ODA-budget voor zijn beursensysteem om een bijdrage aan ontwikkelingssamenwerking te leveren? Dat is jammer.

Het is terecht dat Nederland als studieland wordt gepromoot in het buitenland, alleen is het beter dat de instellingen daarvoor zorgen in plaats van de overheid, al moet die wel doorgaan met de ontwikkeling van een beeldmerk.

Mevrouw **Vergeer** (SP) is voor een beurzenstelsel via welk aan de ene kant wordt geselecteerd op de kwaliteit van buitenlandse studenten en aan de andere kant de sociale dimensie niet wordt vergeten. Beurzen moeten dus hoog genoeg zijn om ook talenten zonder centen aan te kunnen trekken. Is de HSP-beurs hoog genoeg? Worden de studenten die in het kader daarvan in Nederland komen studeren, ook vrijgesteld van betaling van collegegeld? Is het mogelijk om met het geringe budget voor het HSP topstudenten uit het buitenland aan te trekken, zeker als hun

beurs ook nog eens lager wordt, zoals de NUFFIC meldt? Worden de kennisbeurzen inderdaad besteed aan de werving, selectie en begeleiding van buitenlandse studenten? Hoeveel moet een student uit het buitenland bijleggen? Wat vindt de minister van het plan van de Universiteit van Utrecht om het collegegeld fors te verhogen? Vindt hij niet dat het Nederlandse beeldmerk kwaliteit moet uitstralen in plaats van alleen een bepaald imago?

Op grond waarvan krijgen instellingen geld om als centre of excellence te kunnen opereren? Ontstaat door het aanwijzen van centres of excellence niet de indruk dat de overheid vindt dat er naast goede onderwijsinstellingen ook minder goede zijn?

Er zijn klachten over de kwaliteit van het onderwijs, zo stelt de NUFFIC. Ook zijn er nog veel te weinig instellingen geaccrediteerd. Bij welke instelling kan een buitenlandse student een klacht indienen als de voorgespiegelde kwaliteit en voorlichting niet overeenkomen met wat er daadwerkelijk wordt geleverd? Is het geen goed idee om de specifieke rechten van buitenlandse studenten wettelijk te regelen?

Een aantal lidstaten heeft de studiefinanciering al meeneembaar gemaakt, maar Nederland niet. Denkt de staatssecretaris problemen te krijgen met het feit dat hij een student pas na vijf jaar in plaats van na drie jaar overeenkomstig het arrest-Bidar een zekere mate van integratie wil toedichten? Als de studiefinanciering niet meeneembaar wordt gemaakt, moet er op zijn minst recht op studiefinanciering in het land van studie ontstaan.

Mevrouw **Kraneveldt** (LPF) vraagt de staatssecretaris allereerst, in te gaan op het verwijt van de NUFFIC dat instellingen in het halfjaar dat is verstreken sinds het verschijnen van de internationaliseringsbrief, nog geen inzicht hebben in de beurzenprogramma's waarmee buitenlandse studenten naar Nederland kunnen worden gehaald. Verder merkt zij op dat het voor het halen van de doelstellingen uit de Lissabonagenda van groot belang is dat het kabinet voorwaarden aan potentiële immigranten stelt en meer investeert in kansrijke immigranten. Dat laatste kan onder meer de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap via beurzenprogramma's verwezenlijken.

Nederland moet kenniswerkers aantrekken of buitenlanders opleiden tot kenniswerker. Dit kan worden beschouwd als ontwikkelingshulp indien de hier opgeleide kenniswerker naar zijn vaderland terugkeert om dat op te bouwen. Wellicht kan hij daar dan ook bepaalde democratische normen en waarden overdragen. Verder heeft Nederland zelf behoefte aan kenniswerkers. Bovendien is het positieve effect van meer buitenlandse studenten aan Nederlandse universiteiten dat Nederlandse studenten kunnen leren hoe het is om in een internationale omgeving te opereren. Wanneer is de informatie aan potentiële buitenlandse studenten over studeren in Nederland gereed? Hoe is de staatssecretaris van plan die studenten te gaan werven? Kan hij de studenten van dienst zijn bij het aanvragen van visa, machtigingen tot voorlopig verblijf enz.?

Via het HSP, de kennisbeurzen en de centres of excellence wil het kabinet in het hoger onderwijs een aantal internationaal herkenbare pieken realiseren om de Lissabondoelstellingen te halen. Waarom overlegt het kabinet zo lang met de VSNU, de HBO-raad en de NVAO, terwijl de tijd dringt en er ook nog selectiecriteria moeten worden opgesteld, waartoe hogescholen en universiteiten voorstellen mogen doen. Is dit de daadkracht van het kabinet?

Waarom moet er een beeldmerk voor het hoger onderwijs komen?

Kunnen de universiteiten zichzelf niet beter in het buitenland promoten?

Kost de ontwikkeling van zo'n beeldmerk niet veel te veel geld?

De landen om nieuwe Netherlands Education Support Offices (NESO's) in op te zetten, zijn goed gekozen. De Britse premier Blair en de VSNU bepleiten dat het Europese budget niet meer grotendeels wordt besteed

aan landbouw, maar aan kenniseconomie, maakindustrie en innovatie. Is de staatssecretaris bereid om dit punt met het Verenigd Koninkrijk uitdrukkelijk op de agenda te zetten?

Voor de instellingen van hoger onderwijs en onderzoek zou volgens de minister-president bij monde van het Innovatieplatform een vierde geldstroom moeten worden opgezet, bestaande uit giften en erfenissen. Heeft het kabinet al voorstellen over de uitvoering van dit idee? Zo niet, waarom doet het kabinet zo weinig met de adviezen van het Innovatieplatform, terwijl er leden van het kabinet zelf in zitten?

Welke financiële problemen kleven er aan de meeneembaarheid van de studiefinanciering? Klopt het dat die € 15 mln. kan kosten? Kunnen er geen bilaterale afspraken worden gemaakt met landen waarvandaan veel studenten naar Nederland komen?

Het antwoord van de staatssecretaris

De **staatssecretaris** antwoordt dat in de nieuwe Wet op het hoger onderwijs en onderzoek (WHOO) een pakket maatregelen zal worden opgenomen, gericht op de kwaliteitsverbetering van het hoger onderwijs in Nederland. Die maatregelen zijn onder andere ontbureaucratisering, toezicht en medezeggenschap. Daardoor zal er meer inzicht ontstaan in het functioneren van de instellingen. Er zullen ook maatregelen worden genomen ten aanzien van de studiefinanciering en de bekostiging van het hoger onderwijs. Bovendien worden de alpha- en gammastudies weer fulltime studies, zodat de Begeisterung terugkomt.

Internationalisering vormt een van de belangrijkste onderdelen van de nieuwe wet, want internationaal denken dient de alledaagse praktijk op instellingen en onder studenten te worden. Verder dient het accent te liggen op kwaliteit. Tot op heden lag de nadruk op kwantiteit vanuit het oogpunt van de bekostiging. Daar moet verandering in komen. Het beeldmerk moet ook kwaliteit uitstralen. De staatssecretaris zal eerst duidelijk maken wat de doelstellingen van de nieuwe wet zijn, daarna de hogescholen en universiteiten in staat stellen om die doelen te realiseren zonder daarvoor ingewikkelde structuren te bedenken en bureaucratische rompslomp te veroorzaken, en ten slotte nagaan of dat lukt.

Mede in het kader van de uitbreiding van het aantal NESO's in het Middellandse-Zeegebied, hebben de bewindslieden van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap samen met die van Buitenlandse Zaken besloten te helpen voorkomen dat het Nederlands Instituut voor Academische Studies in Damascus, dat niet wordt bekostigd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, zijn deuren moet sluiten. Het doel van deze bewindslieden is verder om NESO's te openen in Turkije en Marokko. Voorts wordt het NTOC (Cairo omgevormd tot een NESO). Het hebben van NESO's in het Middellandse-Zeegebied achten zij van belang voor de handelsbetrekkingen in dat gebied en de opbouw van de multiculturele samenleving in Nederland.

Naar aanleiding van de motie-Verhagen is het geld dat vrij zou komen dankzij bezuinigingen, teruggevloeid in de kas voor het hoger onderwijs op voorwaarde dat de instellingen voor hoger onderwijs stoppen met het werven van zo veel mogelijk studenten omwille van de bekostiging. De instellingen krijgen per 2007 kennisbeurzen en worden verantwoordelijk voor het soort studenten dat ze aantrekken. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zal die instellingen alleen nog voorschrijven binnen welke kaders, dus aan de hand van welke criteria zij studenten mogen aantrekken. De criteria zijn dat instellingen voornamelijk talentvolle studenten aantrekken die een bijdrage kunnen leveren aan de universitaire of HBO-gemeenschap, een meerwaarde vormen voor het hoger onderwijs en een rol spelen in de kenniseconomie of in de duurzame bestrijding van armoede in de ontwikkelingslanden. Verder moeten de instellingen vooral studenten zien te werven in de niet-EER-landen die wel

betrokken zijn bij het Bolognaproces en in de markt- en innovatielanden waar het de bedoeling is om NESO's op te zetten. Voorts worden er met de instellingen afspraken gemaakt over de manier waarop zij ervoor zullen zorgen dat internationalisering geen marginale bezigheid meer is, maar mainstream wordt. Zij zullen hierover moeten rapporteren in hun jaarverslagen en duidelijk maken voor welke mix van criteria zij hebben gekozen bij de werving van buitenlandse studenten. De kennisbeurzen zijn niet vergelijkbaar met de beurzen voor het HSP, want die laatste zijn echt generiek. De kennisbeurzen sluiten aan op het profileringsbudget en op de behoefte aan meer differentiatie in het hoger onderwijs. Hierdoor zullen de instellingen vormgeven aan internationalisering zonder lukraak zo veel mogelijk buitenlandse studenten te werven om een flinke bekostiging in de wacht te kunnen slepen.

In 2009 of 2010 gaat niet een commissie na hoe succesvol de instellingen vorm hebben gegeven aan het internationaliseringsprogramma en welke selectiecriteria zij hanteren, maar doet het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat na met de Kamer en de koepels te hebben vastgesteld wat als succesvol dient te worden beschouwd. Op grond van de uitkomst daarvan wordt het geld eventueel herverdeeld. Nu wordt er nog gecontingenteerd om herverdelingseffecten te voorkomen die gevolgen hebben voor de structurele bekostiging van de instellingen. De instellingen mogen het geld naar eigen inzicht besteden aan hun profilering en kwaliteitsverbetering. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zal ze niet voorschrijven hoe dat moet. Zodoende ontstaat er automatisch onderscheid. Het is prima als de ene universiteit € 10 000 collegegeld gaat vragen, terwijl de andere besluit om een buitenlandse student vrij te stellen van de betaling van collegegeld. Zo trekt iedere instelling de student aan die zij wil. Mocht blijken dat instellingen nog steeds alleen maar zo veel mogelijk studenten werven zonder te kijken naar hun meerwaarde voor het hoger onderwijs in Nederland en voor de duurzame armoedebestrijding in de ontwikkelingslanden of de kennis-economie in Nederland, kan de staatssecretaris besluiten om bij wet te regelen dat instellingen moeten selecteren op kwaliteit en niet meer op kwantiteit.

De overgangsregeling voor het HSP en de kennisbeurzen, wordt op korte termijn in de Staatscourant gepubliceerd. De NUFFIC en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zullen een belangrijke rol spelen in de vormgeving van het HSP. Dat programma wordt in 2006 ingevoerd. Het plafond van € 20 000 voor het HSP, geldt niet meer. Op verzoek van de overkoepelende organisaties worden de kennisbeurzen een jaar later ingevoerd, dus in 2007. Dit leidt niet tot onderuitputting.

De NUFFIC stelt dat er 17% minder geld beschikbaar is dan voorheen, maar dat klopt niet. Het totale budget voor de beursprogramma's bedroeg tot en met 2005 € 6 mln.

Daarvan is € 5 mln. uitgetrokken voor het HSP. Van de resterende € 1 mln. is iets minder dan € 0,5 mln. voor het tijdelijke Talentenprogramma gereserveerd, dat inmiddels afgelopen is; € 0,5 mln. wordt gebruikt voor de uitbreiding van het aantal NESO's en de verbetering van de promotie en de dienstverlening. Er wordt dus niet bezuinigd.

80% van het HSP is beschikbaar voor inkomende studenten. Binnenkort kunnen studenten uit Nederland hun studiefinanciering meenemen naar andere EU-lidstaten; later pas naar alle overige landen in de wereld. De vraag is inderdaad wel of met die studiefinanciering voor lange tijd studies aan buitenlandse topinstituten kunnen worden bekostigd.

De overheid ontwerpt een beeldmerk dat de gedragscode die de instellingen opstellen, ondersteunt. De gedragscode moet aantonen wat de kwaliteit van de opleidingen is en duidelijke en betrouwbare voorlichting aan studenten bevatten. Verder moeten de instellingen aandacht besteden aan de kwaliteit van het Engels waarin zij onderwijs bieden.

Allereerst zal het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap alles in

het werk zetten om de opstelling van een internationale «ranking» mogelijk te maken. De vraag is of de overheid een dergelijke «ranking» zelf moet opstellen; Elsevier of Trouw kunnen dat ook doen of een apart centrum, zoals in Duitsland bestaat. Dat stelt rankings per vakgebied op. In Nederland komt in de 2005 voor de tweede keer «Kennis in kaart» uit. Die kan worden beschouwd als voorloper van de «ranking».

Onderzoeksbureau EIM heeft na een sterktezaktestaanalyse geconstateerd dat er in Nederland nauwelijks opleidingen zijn met internationale faam. Naar aanleiding daarvan is het idee gerezen om enkele centres of excellence te vormen. Daaraan kunnen zowel Nederlanders als buitenlanders studeren. De buitenlandse studenten zullen niet op IQ of geld worden geselecteerd, maar op grond van hun ambitie en motivatie. De komende drie jaar wordt voor die centres € 15 mln. gereserveerd. Over enkele maanden wordt duidelijk welk instituut – waarschijnlijk het Innovatieplatform of de NVAO – de instellingen aanwijst die al als centres of excellence kunnen worden beschouwd en niet zo maar mooie plannen hebben. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap doet dat zeker niet. De nadruk zal worden gelegd op focus en massa in plaats van versnippering. Er worden dus keuzes gemaakt.

De adviezen van het Innovatieplatform worden wel degelijk opgevolgd. Zo heeft Nederland inmiddels naar aanleiding van het advies over internationale kenniswerkers een van de ruimste regelingen van de Europese Unie. Er is een «ranking» van de stand van zaken in de invoering van het bachelor-masterstelsel in de 45 landen die op basis van vrijwilligheid deelnemen aan het Bolognaproces. Hierdoor voelen de landen die achterblijven met de invoering, de noodzaak om vorderingen te maken. De stand van zaken is in het algemeen overigens hoopgevend. In Bergen heeft een aantal landen waaronder met name België voorop gesteld dat alles op alles moet worden gezet om te voorkomen dat potentiële, ambitieuze studenten het studeren wordt belet door hun sociaal-economische achtergrond. In Nederland kunnen mensen uit alle lagen van de bevolking studeren, helemaal zodra het afbetalen van de studielening inkomensafhankelijk is gemaakt. In Nederland wordt hierop toegezien via de Studentenmonitor; in internationaal verband via Eurostudent. De Bologna Follow-up Group is gevraagd om vergelijkbare data over de mobiliteit van staf en studenten te leveren met het oog op de «stock taking» van de sociale dimensie. In oktober doet deze groep naar verwachting voorstellen voor de aanpak hiervan. Hierover zal de staatssecretaris vervolgens met de Nederlandse koepels praten. Ook in OESO-verband houden werkgroepen zich bezig met de vergelijkbaarheid van gegevens over mobiliteit. Eurostudent speelt hier een belangrijke rol in. Verder is Nederland in Oost-Europa aan het bevorderen dat een dergelijk proces wordt gestart. Over de mobiliteit van de staf zijn in Nederland overigens geen gegevens beschikbaar, maar de vraag is in welke landen dat wel het geval is.

De staatssecretaris voelt er niet voor om de masterfase te verlengen zolang het merendeel van de alpha- en gammastudies parttime studies zijn en eigenlijk maar drie jaar in beslag nemen in plaats van vier jaar. Die soorten studies moeten eerst fulltime worden. Aan de bekostiging kan het niet liggen, wél aan de vraag hoe hoog de kwaliteit van de opleidingen op de agenda van de instellingen staat. Met de HBO-sector is een bestuursakkoord gesloten inzake de versterking van de kwaliteit van het onderwijs, onder andere door meer gepromoveerde mensen voor de klas te laten staan in het HBO. Dergelijke maatregelen bieden perspectief en hoop. De NVAO moet waarborgen dat een fulltime studie werkelijk fulltime is, wat de leerrechten van de studenten zijn en wat er uit de «ranking» van universiteiten en instellingen komt dat gaat leiden tot meer onderscheid en profilering. Verder moet het interne toezicht worden versterkt, zodat de bestuurders worden gedwongen om de kwaliteit van het hoger onderwijs bovenaan hun agenda te zetten. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap moet nagaan of het accreditatiekader niet te veel op proces

stuurt in plaats van op resultaat. Daarover bestaan zorgen op het ministerie en bij de NVAO. Daarom is al besloten om het mes te zetten in de bureaucratie van de VBI's, zodat het accreditatieproces eenvoudiger wordt.

Het verlengen van de masterfase, waardoor studies vijf jaar in plaats van vier jaar zullen duren, vergt natuurlijk dat er extra geld wordt uitgetrokken voor de bekostiging van de studiefinanciering. Het Bolognaproces vereist overigens niet dat alle studies van 60 naar 120 punten gaan.

Per 1 juli 2005 wordt er een nieuw legesstelsel ingevoerd, waardoor de kosten van een machtiging voor voorlopig verblijf voor studenten met 26% dalen. De kosten van verblijfstitels over een totaal van vijf jaar dalen met zo'n € 175. Voor een student die één jaar in Nederland studeert, dalen de kosten met € 42. De gedragscode zal bijdragen aan het versnellen en versoepelen van de toelatingsprocedures voor buitenlandse studenten, want de IND is betrokken bij de opstelling daarvan. Als instellingen kunnen waarborgen dat de informatie over de toelatingsprocedure betrouwbaar is en de procedure dat zelf ook is, komen buitenlandse studenten veel sneller en gemakkelijker naar Nederland.

In september of oktober van dit jaar sturen de bewindslieden van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de Kamer een brief over jong talent. Daarin komt het promotiestelsel aan de orde naar aanleiding van de publicatie «Hora est, Vernieuwing in het Nederlandse promotiestelsel» van de VSNU, evenals de misverstanden over de «professional doctorates» en de vraag hoe er in het HBO een aan universiteiten wordt omgegaan met de derde cyclus. Promoveren zal niet mogelijk worden op HBO-niveau; het doel van het HBO-akkoord is wel dat gepromoveerden les gaan geven in het HBO of er onderzoek gaan doen. De VSNU heeft het idee opgevat om een eigen systeem van «professional doctorates» van twee tot drie jaar op te zetten. Daarbij zal niet worden gemorreld aan het niveau van doctoraalopleidingen aan universiteiten. In de brief zal ook ingegaan worden op de suggestie om promoveren buiten de universitaire context mogelijk te maken.

De Kamer krijgt een brief over het open bestel. Als het aan de staatssecretaris ligt, wordt er op grote schaal geëxperimenteerd met korte HBO-opleidingen waarmee een «associate degree» kan worden behaald, waarbij dient te worden opgemerkt dat de naam van dat diploma nog kan veranderen. Korte opleidingen moeten wel «Schutte-proof» zijn om problemen met de bekostiging te voorkomen, passen in het bachelor-masterstelsel en het mogelijk maken om door te stromen binnen een vierjarige HBO-opleiding en aansluiten op de arbeidsmarkt. Buiten dit experiment wordt er alleen nog geëxperimenteerd overeenkomstig de adviezen van de commissie-Korthals.

De NVAO verzorgt de uiteindelijke borging en werkt samen met gelijkaardige instellingen in Europa. De VBI's doen het voorwerk. Instellingen mogen de VBI kiezen die zij willen. Zij kunnen dus ook buitenlandse VBI's kiezen.

Studenten kunnen klachten indienen bij de Inspectie van het onderwijs. Die stelt onderzoek in. Als zij bij de Inspectie geen gehoor vinden, kunnen zij zich wenden tot het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs. In de toekomst zal de gedragscode van essentieel belang zijn voor de beoordeling van klachten.

Naar aanleiding van het arrest-Bidar wordt geprobeerd om de aanspraak op studiefinanciering voor studenten uit andere lidstaten te beperken met de maatregel dat die vijf jaar legaal verblijf in Nederland moeten hebben gehad alvorens voor studiefinanciering in aanmerking te komen. De expertgroep onderzoekt de mogelijkheden om op EU-niveau regels vast te stellen om de studiefinanciering alsnog meeneembaar te maken in heel Europa. Dit proces verloopt niet snel. Er moeten op Europees niveau zaken worden geregeld die verband houden met de informatie-uitwisseling tussen lidstaten, het niveau van de opleiding waarvoor een student

ich inschrijft en het inkomen van de student tijdens en na de studie. Voordat daar duidelijkheid over bestaat, besluit de staatssecretaris niet tot eenzijdige meeneembaarheid van de studiefinanciering. Hij beraadt zich eerder op terugvalopties voor het geval het niet lukt om in EU-verband de studiefinanciering in heel Europa meeneembaar te maken en zal daarbij rekening houden met de suggestie om bilaterale afspraken te maken met lidstaten. Na het zomerreces stuurt de staatssecretaris de Kamer een brief over de stand van zaken op dit vlak. Het Innovatieplatform heeft een advies uitgebracht over de fiscale aftrekbaarheid van giften en schenkingen. Hier gaat het kabinet zich op korte termijn over buigen. De premier van het Verenigd Koninkrijk heeft op zichzelf behartigenswaardige uitspraken gedaan, maar een staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap is niet bij machte om het EU-beleid van Nederland herformuleren.

Nadere gedachtewisseling

Mevrouw **Joldersma** (CDA) vindt dat de centres of excellence toegankelijk moeten zijn voor alle doelgroepen van de internationalisering, dus ook voor mensen die in eigen land wél als talent worden beschouwd en in Nederland niet zozeer.

Zij mist in de brief over internationalisering een beschrijving van het doel van alles wat in dat kader wordt ondernomen. Wanneer wordt dit duidelijk? Hoe zit het met het instrument van een leven-lang-leren dat doorwerkt in het bekostigingssysteem en de leerrechten?

Kan de NUFFIC het effect van de kennisbeurzen niet beter evalueren dan een regiegroep? En is het niet beter om te spreken van een pilot met de «associate degree» dan van een experiment, nu het al zeker is dat de mogelijkheid om die te halen wordt ingevoerd?

De heer **Visser** (VVD) vindt dat het beeldmerk een belangrijk element in het borgingssysteem moet zijn. Hij vreest alleen dat de overheid Zeeuws meisje als beeldmerk gaat gebruiken, gelet op de manier waarop de NUFFIC studeren in Nederland aanprijst: als goedkoop. Hij ziet liever dat wordt uitgedragen dat studeren in Nederland een dure investering is die je altijd terugverdient. De internationale «ranking» kan als borging dienen van de bij de buitenlandse student gewekte verwachtingen én als borging voor de instellingen zelf. Die kunnen aan die internationale «ranking» aflezen of zij het goed of slecht doen. Bovendien kan de overheid eruit opmaken waar het publieke geld aan wordt besteed.

Klopt het dat een Nederlandse instelling die niet alleen de NVAO accreditatie wil, maar ook een buitenlandse, daarvoor aparte trajecten met aparte uitvoerders moet opstarten? Dus drie accreditaties in drie landen, betekent drie maal een VBI inhuren voor de uitvoering, in plaats van één VBI die ten behoeve van de drie nationale accreditatieorganisaties werkt. Dat zou tijd, bureaucratie en kosten schelen.

De heer **Van Dam** (PvdA) merkt op dat studeren in Nederland niet meer zo goedkoop is voor studenten uit het buitenland, omdat die niet meer meetellen in de bekostiging. Kunnen instellingen niet nog vrijer worden gelaten in de manier waarop zij studenten uit het buitenland werven, zodat zij niet per se op kwaliteit hoeven selecteren, maar best voor kwantiteit kunnen kiezen?

De verdeling van de middelen voor de kennisbeurzen is niet zo eerlijk, want instellingen die in het verleden vooral voor kwantiteit hebben gekozen en grote groepen studenten hebben binnengehaald met het oog op de oude bekostigingsregels, worden nu beloond met een flinke kennisbeurs in tegenstelling tot instellingen die van meet af aan op kwaliteit hebben geselecteerd. Helaas kan het kennelijk niet anders.

De enige belemmering voor de meeneembaarheid van studiefinanciering in Europa is de vraag welke buitenlandse instellingen als zwaar genoeg worden beschouwd om de studiefinanciering mee naartoe te mogen nemen. Daar zijn oplossingen voor te bedenken als er geen akkoord over kan worden bereikt op Europees niveau. Die oplossingen dienen absoluut te worden opgenomen in de nieuwe wet. Verder dient te worden geregeld dat studenten voor een topopleiding in zowel Nederland als het buitenland geld kunnen lenen via het collegegeldkrediet, zo de studiefinanciering niet toereikend is om een topopleiding te volgen.

Mevrouw **Vergeer** (SP) wenst geen Zeeuws meisje als beeldmerk, maar ook geen beeldmerk als de TU Delft voert. Dit merkt zij op, omdat zij vreest dat de marktwerking ook in het beeldmerk van Nederland zal doorwerken.

Met de kennisbeurs zal de sociale dimensie niet genoeg in het oog worden gehouden, al zit er € 5 mln. uit het ODA-budget in met het oog op de ontwikkelingssamenwerkingsfunctie. Kan de staatssecretaris niet méér voorwaarden stellen voor het gebruik van de kennisbeurs, zodat de sociale dimensie wordt benadrukt en getalenteerde studenten met weinig geld in Nederland komen studeren?

Het is goed dat de bovengrens aan het HSP is losgelaten, anders was het moeilijk voor Nederland om te concurreren. Worden mensen met een Huygensbeurs vrijgesteld van het betalen van collegegeld?

Studiefinanciering volstaat meestal niet voor het volgen van een goede opleiding in het buitenland. Studenten die dat willen, zouden een beurs moeten krijgen in plaats van een lening.

Het vergroten van het aantal contact-uren en het aantal uren les, gegeven door een prof. in plaats van een assistent, kost extra geld. Houdt de staatssecretaris daar rekening mee?

In de gedragscode moet duidelijker worden vermeld waar studenten hun gelijk kunnen halen en welke sancties er zijn. Klopt het dat mensen niet in aanmerking komen voor een beurs indien zij willen studeren aan een private instelling in Nederland?

Het is goed dat promoveren alleen aan de universiteit mogelijk is en niet aan een instelling voor HBO.

De meeneembaarheid van studiefinanciering naar het buitenland moet snel in de wet worden vastgelegd. Nederland moet niet te lang te wachten op Europa, maar zelf bepalen voor welke opleidingen en instellingen de studiefinanciering mag worden meegenomen.

Mevrouw **Kraneveldt** (LPF) stelt vast dat het voor de kwaliteit, de prestatie en de leercurve van de staatssecretaris van groot belang is om flink wat contact-uren met de Kamer te hebben. Dienen instellingen bij de aanvraag van een kennisbeurs per se aan te tonen dat zij een mix van doelstellingen nastreven of mogen zij ook slechts een van de door de staatssecretaris genoemde doelstellingen nastreven?

Mevrouw Kraneveldt houdt de staatssecretaris eraan dat hij instellingen tot centres of excellence gaat verheffen die reeds kwaliteit leveren en niet beloven kwaliteit te gaan leveren, dat hij keuzes maakt en de nadruk blijft leggen op de zaken die genoemd zijn in de stukken over het wetenschapsbudget en het Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan (HOOP).

Wat wil Nederland tijdens het voorzitterschap van het Verenigd Koninkrijk bereiken op het vlak van onderwijs?

De **staatssecretaris** antwoordt dat studenten die in Nederland willen komen studeren, duidelijk moeten kunnen maken wat hun ambitie is. Zij hoeven niet per se talenten te zijn naar Nederlandse maatstaven. Instellingen hoeven geen aanvraag in te dienen om een kennisbeurs te krijgen, want die krijgen zij automatisch. Zij kunnen die naar eigen inzicht besteden. Daartoe stellen zij beleid op, dat moet voldoen aan de voor-

waarden van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap dat zij moeten zoeken naar talentvolle buitenlandse studenten die een meerwaarde hebben voor het hoger onderwijs, of van betekenis zijn voor de kenniseconomie, of een bijdrage kunnen leveren aan de duurzame armoedebestrijding, of afkomstig zijn uit niet-EER-landen die deelnemen aan het Bolognaproces of uit de markt- en innovatielanden die genoemd zijn in de brief over internationalisering. Het staat de instellingen niet vrij om puur op kwantiteit uit te zijn.

De staatssecretaris zal zoeken naar een manier om transparant te rapporteren over de vraag of wordt bereikt wat gewenst is. Misschien kan hij daarvoor het onderwijsjaarverslag van het departement van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gebruiken. Het bieden van leerrechten past in het kader van een leven-lang-leren, want dat maakt dat een vrouw van 35 alsnog kan gaan studeren tegen betaling van het lage wettelijke collegegeld. Ook kunnen leerrechten een rol spelen in de internationalisering. Het is de staatssecretaris nog niet duidelijk of hij de NUFFIC een rol laat spelen in de evaluatie. De NUFFIC geeft wel informatie voor de evaluatie, bijvoorbeeld over hoe tegen de achtergrond van de gedragscodes wordt gewerkt met de NESO's in het buitenland.

Het beeldmerk mag inderdaad niet uitstralen dat studeren in Nederland aantrekkelijk is, want goedkoop, zeker niet nu het hoger onderwijs zich aan het profileren is als systeem dat kritische, eigenzinnige en goed geschoolde mensen aflevert.

Het is waar dat een accreditatie in drie landen noopt tot het drie maal doorlopen van een accreditatieproces. Het kan wel zijn dat Nederland en Duitsland via de Europese kwaliteitsorganisatie gaan samenwerken. Zij zijn in het kader van het Bolognaproces bilaterale afspraken aan het maken. De NVAO kan in Nederland buitenlandse opleidingen accrediteren op grond van informatie van buitenlandse VBI's.

Het is mogelijk om een bedrag tot vijf keer het wettelijke collegegeld te lenen. Dit maximum is gesteld om te voorkomen dat private instellingen via leningen worden bekostigd uit het publieke stelsel. Het loslaten van de bovengrens in het HSP is interessant voor buitenlandse opleidingen die meer dan vijf keer het wettelijke collegegeld kosten. Tijdens de experimenten met een open bestel kan worden nagegaan wat iemand kan doen met resterende leerrechten en welke mogelijkheden het HSP biedt. Hierover stuurt de staatssecretaris nog een brief aan de Kamer.

Het is van belang dat mensen uit allerlei landen met verschillende sociale achtergronden in Nederland komen studeren. In het gedifferentieerde stelsel moeten instellingen de ruimte krijgen om rekening te houden met de draagkracht van kandidaat-studenten uit het buitenland. Hierover doet het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap niet op voorhand uitspraken, behalve in het kader van het HSP. De instellingen mogen kiezen voor hun eigen profiel, maar moeten te allen tijde rekening houden met de sociale dimensie.

De heer **Leerdam** (PvdA) waarnemend voorzitter merkt op dat de Kamer in het komende najaar met de staatssecretaris over het meeneembeleid van de studiefinanciering zal spreken.

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Cornielje

De adjunct-griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
Jaspers